

VIDÉKTÖRTÉNET 3

Fénytörésben

Struktúrák, lokálisok, mintázatok

MTA
Bölcsészettudományi
Kutatóközpont

Tartalom

Módszertanok

Lencsés Gyula

A pszichológus falukutató

Tomori Viola fiatalkori pályaképe 7

Tanulmányok

Gárdonyi Máté

A katolikus alsópapság vidékképe a késő jozefinista korszakban 57

Hegedűs István

Jobbágyterhek és adózás Andrassy-birtokokon az úrbérrendezést követően 71

Koloh Gábor

Skerlecz Miklós Descriptiójának vidékképe 85

Szulovszky János

A magyarországi hagyományos paraszti társadalom transitusa 99

Schlett András

A magyar mezőgazdaság és élelmiszeripar exportképessége
a két világháború között 133

Bán Gergely Károly

Belterület és ami mögötte van.

A külterületi kérdéskör empirikus vizsgálata
az 1930-as településhálózat tükrében 151

Rigó-Ditzendy Orsolya

Párhuzamos valóságok.

Egy alföldi falu földjeinek sorsa a rendszerváltozás után 173

Alabán Péter

A fenntartható fejlődés és az élhető településkép Észak-Borsodban.

Kissikátor a rendszerváltozás után 193

Forrásközlés

Komjáthy Miklós

A magyar parasztság történetének vázlata.

(Egy kiadatlan dolgozat az 1940-es évekből) 211

Ö. Kovács József

A „hanyatlás lassításának” kérdései 1988-ban

egy somogyi tanácselnöki jelentés tükrében 239

Recenziók

Horváth Gergely Krisztián	
Párhuzamos narratívák nemzeti látószögben	251
Bartha Ákos	
Egy magyarországi falukutató nemzetközi perspektívában	255
Ö. Kovács József	
Kinek a történetei?	
Politika- és gazdaságtörténeti tanulmányok finn és magyar vidékekről	261
Buzgó Gábor	
A regionális kutatások eredményeinek felhasználása (lehetőségek és korlátok) a mikroszintű vizsgálatokban	267
Csikós Gábor	
„Emlékedet megőrzi más tudat.”	
Belső közelítéssel a vidéktörténethez	275
Szulovszky János	
A népi jogélet kutatása Magyarországon – és ami mögötte van	279
Horváth Gergely Krisztián	
Magyar tenger – egy gyarmatosítás története	287
Ritter György	
Az ellenállás melankóliája	291
Ö. Kovács József	
„Titkos kártalanítás” az államosított téeszekben	299
Horváth Gergely Krisztián	
Bukógát. Egy hivatásrend felszámolása a kommunizmusban	303
Kimmel Máté	
20. századi történések és tapasztalatok egy lokális közösségben	307
Ritter György	
Egy alapkutatás irányába	311
Csikós Gábor	
Kilátni a várkastélyból?	323
Szerzőink	327
Contents	329

Ö. Kovács József

Kinek a történetei? Politika- és gazdaságtörténeti tanulmányok finn és magyar vidékekről¹

A tudományos kutatás és múltábrázolás többségi hagyománya szerint arra törekszünk, hogy a történeti valóságot jól megfogalmazott kérdések és módszertani tudatosság, valamint különböző források feltárása és elemzése alapján életszerűen bemutassuk. Az is fontos, hogy új eredményeket hozó szövegeink révén érthetővé tegyük a társadalom tagjainak az egykori történeteket. Ha a társadalomban jelen lévő csoportok súlyának megfelelő szempontokat követve nem vagyunk képesek megnevezni, leírni a történelem- és társadalomformáló tényezők kortársi összefüggéseit és hatását, akkor nem végeztük el a munkánkat. A kötetet most is az előbbi kritériumok alapján olvastam el.

A vidéki életvilágok történetével foglalkozva elsősorban az érdekelt, hogy egyrészt a finnországi kutatások milyen hasznosítható, új ismereteket nyújtanak, másrészt a magyar szerzők milyen módon reprezentálják a magyarországi eredményeket. Nem vagyok Finnország történetének szakértője, a történeti összehasonlítás módszertana és eredményei viszont mindig foglalkoztattak. A kötet tanulmányait nem céloim és nem is lehet minden elemében bemutatni. Olvasás közbeni töprengések eredményeit tudom itt összefoglalni.

Egy, a Jyväskylä-i Egyetem Történeti és Néprajzi Intézetének 2017. évi konferenciája alapján összeállított kötetről van szó. A szerkesztők fontosnak tartották hangsúlyozni, hogy az otthoni perspektíváktól eltávolodva, elsősorban az agrártermelés, a földbirtoklás és az állami beavatkozás történetének tükrében értékeljék a „fejlődő periférián” elhelyezkedő, a reformokban sikeres Finnország és a modernizációban, a nagybirtokosok politikai befolyása miatt is megkésett Magyarország gazdasági fejlettségét. Szerintük ez utóbbira vonatkozna Tóth Tibor² (*A forgotten agricultural modernization program from the 1930s*, 69–78), Marchut Réka³ (*Land reforms in the Little Entente States after the First*

1 A recenzeált kötet: Zsuzsanna Varga – Anssi Halmesvirta (ed.): *Agriculture and Rural Life in Finland and Hungary*. The Finnish Museum of Agriculture, Sarka, 2018. (182 oldal.)

2 Az ismert politikai és gazdasági következmények és jelenségek, válságok felvázolása alapján az újítási, telepítési összefüggéseket és ezek elhalasztását tárgyalja, utalva az alacsony agrártermelési színvonalra is. A névazonosság miatt meg kell említeni, hogy a szerző nyilvánvalóan nem az ismert gazdaságtörténész Tóth Tibor (1941–2011).

3 A föld- és nemzetiségi kérdés összetett voltának különböző historiográfiai tényezőit is tárgyalja. Az első világháború utáni gazdasági nacionalizmusok kortársi és utótörténeti képeit árnyalt módon foglalja össze.

World War and their anti-Hungarian aspects, 97–112) és Pap István⁴ (*“Hungarian peasantry” = “Hungarian people”. The populist thinkers’ concept of the Hungarian nation*, 57–68) tanulmánya. A két világháború közötti időszakot illetően fontosnak tartották kiemelni a parasztság szerepének és a politikai legitimációnak az összefüggését. Sajátos módon az 1945 utáni történeti kérdések tárgyalásakor ez a szempont már nem vetődik fel a szerkesztői összefoglalóban. Lényegében a több mint hetvenéves MKP–MDP–MSZMP hivatalos retorikát követve, a magyarországi 1945. tavaszi földelkobzások, földosztások új kutatási eredményeinek említése nélkül ebben a kötetben is tovább él a földreform politikai mítosza. Holott igen tanulságos lett volna annak történetét összevetni Erkki Laitinen (*Resettlement measures in Finland following the Second World War*, 139–158) tanulmányával. A szovjet típusú kényszermigráció és földpolitika összekapcsolódása, állami szabályozás és társadalmi gyakorlat számos eleme kínálta a mennyiségi és minőségi információk összehasonlítási lehetőségét. A szerző a 420 ezer embert és több százezer hektár művelhető területet és jóvátételt érintő kényszermigráció történetét tárgyalja. Majd megismerhetjük, hogy a finn állam milyen hatékony, valódi vidékfejlesztést folytatott. A kiérlelt tanulmány táblázati adatai, más írások statisztikai adatközléseihez hasonlóan, sajnos nem közlik a százalékokat, így olvasói feladat azok esetleges kiszámítása.

Visszatérve a kötet fő üzeneteit és szerkezetét konstruáló szerkesztői bevezetőhöz, a célkitűzések között alapvetően a jól ismert gazdasági növekedés, társadalmi haladás, centrum és periféria kategóriákat használó felvetéseket találhatunk. Az egyes, egykori konferenciatanulmányok vázlatos ismertetése (és a tanulmányok olvasása) során szembe-sülhetünk néhány sajátossággal. Egyrészt nincs utalás legalább egy-két olyan Európa-történeti összefoglalóra, amely Finnország és Magyarország tablóképen betöltött helyét kijelölne az itteni témák tükrében.⁵ Másrészt minimálisan is tisztázni kellett volna a használt fogalmak nyilvánvalóan eltérő tartalmi jelentését. Így például a tanulmányokban lépten-nyomon előforduló „szövetkezet” történeti időhöz kötöttsége nem világos, egybemosódik a valódi, saját kezdeményezésű, a magántulajdont erősítő (finn) formáció a szovjet típusú kényszerszövetkezettel. Az olvasó a szerkesztői bevezetésben azzal a tézisszerű megállapítással találkozhat, hogy Kádár Jánosék sikeresen végrehajtották a kollektivizálást és utána hatalmas összegeket fektettek a mezőgazdaságba, hogy javítsák az élet-színvonalat. Mindezek akkor történtek, amikor már a lecserélt lovak helyébe lépő traktorok, kombájnok használata általános lett. Az előbbi meglátások, Varga Zsuzsanna által formált szerkesztői állítások után saját tanulmányában, egyes részelemekben valamelyest árnyaltabb képet mutatva, ismét megjelennek (*The twentieth century rural development in Hungary in statistics and beyond*, 31–56). Azt olvashatjuk, hogy a szovjet típusú nagyüzemi agrárvilág nem egy organikus fejlődés révén jött létre, ami tradicionális értékek nagy veszteségeit is eredményezte. Ugyanakkor itt is válasz nélkül maradhat az olvasó: hogyan történt a strukturális váltás? Sajátos módon, a történetek szereplői és a történeti ábrázolás nézőpontjai közül elsősorban ismét a politikai döntéshozók jelennek

⁴ A politika- és esztortörténeti tanulmány az ún. népi írók parasztságra vonatkozó különböző elgondolá-sait kategorizálja, majd a végén, konkretizálás nélkül, kitekint a napjainkig húzódó egyes nézetekre.

⁵ Mary Fulbrook, Hartmut Kaelble munkái után jelent meg, később angolul is, Tomka 2009.

meg, nevezetesen az 1956 után színre lépő „agrárlobbi”. Számos más, tömeges tapasztaltörténeti szempontot, megéléstörténetet kellene és lehetne idézni, de itt is csak a volt miniszteri interjúra találunk utalást. A szűken értelmezett agrártermelési mutatók mellé más összefüggések (környezeti hatások, a hagyományos paraszti normákkal ellentétes önkiszákmányolás, társadalmi ár stb.) hangsúlyosan nem vagy egyáltalán nem emelődnek be a leírásba. Téves módon és magyarázat nélkül az állami erőszak kérdése kifejezett módon akkor vetődik fel, amikor a szerző szerint a rendszerváltás során erőszakkal felszámolták a téeszeket. Húsz évvel ezelőtt Varga Zsuzsanna a 20. századi Magyarország legnagyobb társadalmi tömbjének erőszakos felszámolását illetően, az 1956 és 1967 közötti időszakot ábrázolva, könyvének címében a „paraszti érdekérvényesítés” kifejezést tartotta fontosnak hangsúlyosan szerepeltetni.⁶ Ez már akkor is történelmietlen beállítás volt. Egykori írása lábjegyzeteinek levéltári forrásait újra olvasva egy másik történeti valóság képe rajzolódik ki, amelynek mára már jelentős történeti szakirodalma lett. Szerintem a mostani, rendszerváltozásra utaló tézis is árnyalásra szorul. Mint általában a politikai diktatúrákban keletkező dokumentumok esetében, itt is inkább az a fontos információ, ami nincs kimondva a szövegekben. Nézőpont- és léptékváltás kutatói igénye mellett juthatunk új, közhasznú ismeretekhez, különben csak megjelenítjük a politikai döntéshozók gondolkodási horizontját.

Az összehasonlításra hivatkozó kötet olvasása közben alapvetően az olvasónak kell elvégeznie a történeti összehasonlítást. A tanulmányok sajátos sorrendjében keveredik a tematikai és kronológiai szempont. Mindezt tekintetbe véve említtem meg a további tanulmányokat.

Jari Ojala és Ilkka Nummela (*Feeding economic growth. Agriculture*, 9–30) több évszázadot átfogó, 2006-ban másutt már közölt tanulmányukban a zord időjárási körülmények között formálódó termelékenység és a gazdaságok számának összefüggésein keresztül tárja elénk a finn jóléti állam történetét. Kitérnek az agrártermelés környezetvédelmi szempontjaira is, ami azért is fontos, hogy a szovjet tömbön belüli és kívüli országok környezettörténetének, az iparosított mezőgazdaság lényeges mennyiségi és minőségi kérdéseinek összevetése még kevésbé kutatott. Jorma Wilmi (*From slash-and-burn harvest to common raw water source. Cooperatives as a resource in Finnish countryside from the beginning of the twentieth century to the present time*, 97–112) a magántulajdont és a nemzeti identitást erősítő szövetkezés történetét írta meg. Ezt magyarországi szempontból is fontos írásnak tartom, mert a szerző a szövetkezeti modell történetiségét szemléletesen mutatja be. Megnevezi azokat a finnországi és külföldi körülményeket, amelyek a szövetkezetek révén erősítették a vidéket, és az 1950-es évekig kellő rugalmassággal reagáltak a kihívásokra. Az átstrukturálódás során mindinkább a szolgáltatásban nőtt meg a szerepük. Tanulságosak a szerzői kérdésfelvetések és válaszok, például arra nézve, hogy szerint-e a finnek – úgymond a vállalkozásokkal szemben – miért részesítik előnyben a munkát.

A kötet ezen témáit illetően említtem meg Pilvi Hämeenaho néprajzkutató (*Idyllic living in rural surroundings. Perceptions of Finnish rural residents of their home environment*, 167–177) írását, aki 14 női interjú alapján leírta a vidéki lét ön- és részben idegen

⁶ Varga 2001.

meghatározásait. Ezek szerint az ott élők meghatározó tapasztalata az, hogy a vidék főként a megművelt földet jelenti. Olyan lakóhelyet és környezetet, ami biztosítja a természetközelséget és a helyi fogyasztást. Ezzel kapcsolatban is, de még inkább a magyarországi, fentiekkel ellentétes tapasztalattörténetről olvashatunk Tóth Judittól (*Elimination of the farmer elite in Hungary in the 1950s*, 127–138). A szerző a politikai kriminalizálás, a gazdaelit kiiktatásának történetét tárgyalja.

Porkoláb Péter néprajzkutató (*Changes in values in rural Hungary in the 20th and 21st centuries*, 159–166) írásának címe sokat ígérő. Finnországi PhD-disszertációjára alapozva vállalkozott mondanivalója kifejtésére. Magyarországon Tiszadob története állt érdeklődése középpontjában. Írásának első oldalán, lényegében szó szerint azt olvashatjuk, hogy amikor a mezőgazdasági szövetkezetek szervezése befejeződött, akkor Tiszadob szövetkezeti községgé vált, ami azt jelentette, hogy a falu organikus kapcsolatban élt a tésszel. Vajon a külföldi olvasó tisztában van azzal, hogy az említett történetek mikor voltak? Biztosan tudják, hogy mit jelentett konkrétan az „mgtsz” Magyarországon? Kik és milyen körülmények között hozták – többnyire papíron – létre? A helynévmutató alapján megnéztem két kötetben, hogy milyen információkat találunk erről a községről.⁷ A más korszakra talán érvényes organikus kapcsolattal ellentétesen levéltári forrásaink Tiszadobot és a 10–20 kilométerre fekvő környékbeli falvak közül Prügyöt, Taktakénét, Tiszalúcot az előbbi szerzői beállítással szemben egészen más összefüggésben említik 1949 és 1960 között. Nem tudhatjuk, hogy Porkoláb Péter milyen történeti források, köztük interjúk alapján formált képet ilyen vakmerően a 20. és 21. századi falusi életéről, de az életszerűséget nélkülöző ábrázolás biztosan nem teremtett jó alapot egy finn–magyar összehasonlításához. A szerző alig használ lábjegyzeteket, így rendszerint nem lehet tudni, hogy túláltalánosító megállapításait melyik időszakra és térre érti. A munkavégzés joggal került érdeklődésének középpontjába, de a kalákára vonatkozóan nem tudjuk, hogy Tiszadob vagy a falusi társadalom esetében melyek voltak a fő, nyilvánvalóan az iparosítással összefüggő munkaformák. Hogy ennek milyen hatása volt más értékekre, az sem derül ki. Olykor idillivé vált leírásában végül azzal szembesülhet az olvasó, hogy Tiszadobon az utóbbi 30 évben számolódott fel a hagyományos paraszti társadalom. Ez a tézis még bizonyításra vár Tiszadob esetében. Alapos reáltörténeti ismeretek és konkrét történeti források nélküli kijelentésekkel nem érdemes vitatkozni, hiszen a vitánál fontosabb az igazság. Mindenesetre a néprajzos szerző véleménye szemben áll más alapvető néprajzi kutatásokkal is, legyen szó például Balogh Balázs tápi és Nagy Netta homokhátsági műveiről.⁸

Meg kell említeni az egész kötetre érvényes még fájdalmasabb hiányt, ami azért is tanulságos, mert a kötet szerzői között két néprajzkutató is van. Fél Edit és Hofer Tamás 2010-ig csak angolul olvasható művére egyszer sem utalnak.⁹ Ha Európában, az USA-ban vagy Ausztráliában joggal klasszikusként hivatkoznak a Heves megyei Átány-kutásra, akkor az miként eshetett ki a szerzők horizontjából? Az említett kötetten túli olyan

7 Ö. Kovács 2012 és Ö. Kovács 2015.

8 Balogh 2002 és Balogh 2009; Nagy 2013.

9 Fél–Hofer 1969 és Fél–Hofer 2010.

művek soráról van itt szó, amelyek a kényszerkollektivizálás előtti, a világon páratlan teljességében megjelenített állapotrajzot nyújtanak. Ha valaki meg akarja ismerni és érteni a szovjet tömbön belüli vidéktörténet ('transznacionális' jellegével együtt) lényegét, akkor vegye kézbe a műveket, majd máig nyúlóan tájékozódjon az átányi valóságról.

A sematikus, néhány gazdasági mutató és a birtokstruktúra összevetése nem elégséges egy-egy történeti korszak bemutatásához. Kérdésként vehető fel az is, hogy Holger Fischer 1989-ben németül publikált (*The non-agricultural activities of the agricultural production cooperatives and state-owned farms in socialist Hungary 1967–1989*, 113–126), minimálisan aktualizált írása a „kisegítő”¹⁰ gazdaságokról milyen tudományos eredménynek minősül.¹¹ Ha már fontosnak tűnt egy, a nagyrészt hivatalos beszédmódnak megfelelő és a kirakatot bemutató 1980-as évekbeli szöveg ismételt megjelenítése, akkor miért nem inkább Juhász Pál terepmunkán alapuló tanulmányai közül válogattak?¹²

A szovjet hegemonián kívüli Finnország története régóta foglalkoztatta a kutatókat. Egy ilyen, országok közötti tudományos vállalkozás esetében konkrétan mérlegre kellett volna tenni a korábbi tudománytörténeti előzményeket. A finn „peasant state”, „jóléti állami” támogatási rendszerében a településpolitikai hangsúlyt többek között arra helyezték, hogy miként tudják növelni az agrártermelők bevételeit.¹³ A magyar szerzők közül Andorka Rudolfék 1986. évi, az időfelhasználásra vonatkozó, magyar–lengyel–finn összehasonlításra támaszkodó elemzése ebben a tekintetben is figyelmet érdemlő.¹⁴ Hasonlóképpen fontos lett volna hasznosítani Csíte András elemzését is.¹⁵

A következő tanulságot kell megfogalmaznom. A kötet akkor lehetett volna egy történeti összehasonlítás alapja, ha a szerkesztők irányításával a résztvevőket rávették volna egy módszertani és historiográfiai értékelésen alapuló koherens munkára.¹⁶ Ha már a tanulmányok ilyen esetleges módon kerültek egymás mellé, akkor is lehetett volna lehetőség arra, hogy az átfogóbb finn megközelítés tematikus rendjéhez csatlakoztak volna a magyar szerzők. Befektetés, mások műveinek megismerése nélkül nincs alap kutatási eredmény, nincs méltányos historiográfiai tabló. Ha külföldiek előtt lépünk fel, különösen kényesen vigyázni kell arra, hogy más nyelven mit és miként közvetítünk. Magyar szempontból ezt a munkát többségében nem sikerült elvégezni.

10 Hosszabb magyarázatra lenne érdemes, hogy amit hivatalosan kisegítőnek mondtak, valójában az volt a főüzem.

11 Sokkal fontosabb információkat találunk az 1980-as években publikált, a szerző tanulmányában nem hivatkozott szerzőktől, mint például Pető–Szakács. Szakács, adott keretek között strukturált publikációi eleve nélkülözhetetlenek.

12 Juhász 2006.

13 Granberg 1995. Lásd még Granberg–Kovács–Tovey 2001.

14 Andorka–Harcza 1986.

15 Csíte 1990.

16 Ehhez el kell dönteni, hogy például a Harmut Kaelble által ajánlott történeti összehasonlítási irányok közül melyiket választjuk. Vö. Kaelble 1999. A munka számos meglátása megjelenik a szerkesztők által hivatkozott kötetben is: Haupt–Kocka 2009.

Hivatkozott irodalom

- Andorka, Rudolf – Harcsa, István 1986, Economic development and the use of time in Hungary, Poland and Finland. In: Dagfinn Aas et. al. (eds.): *Time use studies. Dimensions and applications*. Central Statistical Office of Finland, Helsinki, 7–35.
- Balogh Balázs 2002, *Gazdák és zsellérek. Gazdálkodási stratégiák Tápon*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Balogh Balázs 2009, Egy férfigeneráció sorsa Tápon a técszesítéstől napjainkig. In: Berta Péter – Hoppál Mihály (szerk.) *ETHNO-LORE. Az MTA Néprajzi Kutatóintézetének Évkönyve, XXVI*. MTA Néprajzi Kutatóintézet, Budapest, 289–325.
- Csité András 1990, *Természet, régió, vidék. Politikai hálózatok és a finn vidék az 1990-es években*. MTA Politikai Tudományok Intézete, Budapest.
- Fél Edit – Hofer Tamás 1969, *Proper Peasants. Traditional Life in a Hungarian Village*. Corvina Press, Budapest.
- Fél Edit – Hofer Tamás 2010, „Mi korrekt parasztok...” *Hagyományos élet Átányon*. Korall, Budapest.
- Granberg, Leo 1995, A Break in Agricultural Policy. From Peasant Values to Welfare Rationality. In: Granberg, Leo – Jouko, Nikula (eds.): *The peasant state: the state and rural questions in 20th century Finland*. Lapin yliopisto, Rovaniemi, 71–87.
- Granberg, Leo – Kovách, Imre – Tovey, Hillary (eds.) 2001, *Europe's green ring*. Ashgate, Aldershot etc.
- Haupt, Gerhard-Heinz – Kocka, Jürgen (eds.) 2009, *Comparative and Transnational History. Central European Approaches and New Perspectives*. New York, Oxford.
- Juhász Pál 2006, *Emberek és intézmények. Két zsákutca az agráriumban*. Új Mandátum Könyvkiadó – Jelenkutatató Alapítvány, Budapest.
- Kaelble, Hartmut 1999, *Der historische Vergleich. Eine Einführung zum 19. und 20. Jahrhundert*. Campus, Frankfurt/Main, New York.
- Nagy Netta 2013, *A cserevilágtól a padlássöprésig. Falusi hétköznapiak a beszolgáltatás éveiben*. Magyar Néprajzi Társaság, Budapest.
- Ö. Kovács József 2012, *A paraszti társadalom felszámolása a kommunista diktatúrában. A vidéki Magyarország politikai társadalomtörténete 1945–1965*. Korall, Budapest.
- Ö. Kovács József 2015, *Vidéki Magyarország 1945–1970. Dokumentumok földről, hatalomról, emberi sorsokról*. Balassi Kiadó–Korall, Budapest.
- Pető Iván – Szakács Sándor 1985, *A hazai gazdaság négy évtizedének története 1945–1985. I. Az újjáépítés és a tervutasításos irányítás időszaka 1945–1968*. KJK, Budapest.
- Tomka Béla 2009, *Európa társadalomtörténete a 20. században*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Varga Zsuzsanna 2001, *Politika, paraszti érdekérvényesítés és szövetkezetek Magyarországon 1956–1967*. Napvilág, Budapest.

Sorozatunk harmadik kötetének tanulmányai a vidéki társadalmat ért makroszintű, strukturális hatások és ezek lokális megjelenési formái köré szerveződnek. A szerteágazó tematika időben is tág időszakot fog át: a kötet írásai a 18. századtól a közelmúltig terjedően engednek bepillantást egy-egy közösség életébe. A tanulmányok időrendi íve magába foglalja az Andrássy-birtokok jobbágyterheinek alakulását, a római katolikus alsópapság vidékképét, a 19. század második felének piaci átalakulását. A két háború közti időszakra vonatkozóan bemutatja a mezőgazdasági exportpiacok, a külterületi népesség és a központi település viszonyát. A közelmúlt társadalomtörténeti eseményei közül a rendszerváltozás és földprivatizáció is megjelenik egyfajta „alulnézetben”, miként egy észak-borsodi, a hanyatlást az ezredfordulón sikerrel megállító falu példája is. Két, az adott kor hazai viszonyai iránt nyitott, nagy formátumú személyiség munkássága is terítékre kerül: a 18–19. század fordulóján alkotó Skerlecz Miklós és az 1930-as években fiatalon üstökösként felvillanó, de az 1945 utáni fordulattal parkoló pályára került Tomori Viola gondolatrendszeréről is olvasható eszme- és társadalomtörténeti elemzés. A kötet második részében, a Forrásközlés rovatban Komjáthy Miklósnak egy, a magyar parasztság történetéről írott elfeledett dolgozatát és egy somogyi járási székhely tanácselnökének települése kilátástalan helyzetéről írott beszámolóját tesszük közzé az 1980-as évekből. A Vidéktörténet 3. kötetét az elmúlt évek hazai és nemzetközi vidéktörténeti munkáiból merített recenziók zárják.

Ára: 2990 Ft